

DUNYONING LINGVISTIK TASVIR VA UNING YARALISH XUSUSIYATLARI

Sanjarbek Abdulhamidov Xusnitdin o'g'li

Qo'qon davlat pedagogika instituti o'qituvchisi

s.abdulhamidov07@gmail.com

Axmadjonova Dilroz Nodirbek qizi

Qo'qon davlat pedagogika instituti talabasi

axmadjonovad@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada lingvistik tasvirning ba'zi o'ziga xos xususiyatlari va xususiyatlari, parchada lingvistik tasvirni yaratish jarayoni ko'rsatilgan.

Kalit so'zlar: Tilshunoslik, til, semantika, lug'at, grammatika, madaniyat, shaxs.

Аннотация. В статье показаны некоторые особенности и характеристики языкового образа и процесса создания языкового образа в отрывке.

Ключевые слова: Языкознание, язык, семантика, лексика, грамматика, культура, личность.

Abstract. The article shows some features and characteristics of a language image and the process of creating a language image in a passage.

Key words: Linguistics, language, semantics, vocabulary, grammar, culture, personality.

Til inson hayotining muhim qismi bo'lib, u madaniyatda shaxsning mavjudligi yuzasidadir. Madaniyat xalqqa til yordamida namoyon bo'ladi va til natonlar ko'prigi sifatida ta'riflanadi. Odamlar 19-asrdan (J. Grimm, R. Rafk, V. Gumboldt, A. A. Potebnya) tilni o'tishi va muloqot qilishi mumkin va hozirgi kungacha til va madaniyatning o'zaro munosabati, o'zaro ta'siri muammosi. tilshunoslikda markaziy o'rin tutadi. Bu muammoni hal qilishga birinchi urinishlar V.Gumboldt (1985) asarlarida ko'riladi, bu tushunchaning asosiy qoidalarini quyidagicha

umumlashtirish mumkin: 1) moddiy va ma'naviy madaniyat tilda gavdalanadi; 2) har bir madaniyat milliydir, uning milliy xususiyati dunyoga alohida qarash orqali tilda ifodalanadi; til har bir xalqqa xos ichki shaklga (IF) ega; 3) AGAR tilning “xalq ruhi”, uning madaniyati ifodasi; 4) til inson va uning atrofidagi dunyo o'rtasidagi vositachi bo'g'indir. V. Gumboldt tushunchasi A. A. Potebnyaning “Tafakkur va til” asarida, K. Balli, J. Vandriez, I. A. Boduen de Kurtene, R. O. Yakobson va boshqa tadqiqotchilarning asarlarida o'ziga xos talqinni oldi.

Til va madaniyat bir-biri bilan quyidagicha bog'liqdir:

- 1) aloqa jarayonlarida;
- 2) ontogenezda (insonning til qobiliyatlarini shakllantirish);
- 3) filogenezlarda' (generik, ijtimoiy shaxsning shakllanishi).

Bu ikki shaxs (til va madaniyat) quyidagicha farqlanadi:

- 1) tilda hodisa sifatida ommaviy adresatga e'tibor ustunlik qiladi, madaniyatda esa elitizm qadrlanadi;
- 2) madaniyat ishora tizimi (til kabi) bo'lsa-da, u o'z-o'zini tashkil etishga qodir emas;
- 3) yuqorida qayd etganimizdek, til va madaniyat turli semiotik tizimlardir.

Hech qanday shubhasiz aytish mumkinki, til madaniy tartibning barcha hodisalari ichida eng muhimi hisoblanadi, chunki agar biz madaniyat - fan, din, adabiyotning mohiyatini tushunmoqchi bo'lsak, bu hodisalarni kodlar sifatida ko'rib chiqishimiz kerak. Chunki tabiiy til eng yaxshi rivojlangan modelga ega. Demak, til tuyg'uni ko'rsatish yoki ma'lumot almashish uchun lingvistik yoki ramziy bo'ladi. Shuning uchun madaniyatni kontseptual tushunish faqat tabiiy til orqali sodir bo'lishi mumkin. Dunyoning lingvistik tasviri odamlarning dunyoga (tabiat, hayvonlar, o'zi dunyoning elementi sifatida) munosabati turini shakllantiradi. U insonning dunyodagi xatti-harakatlari normalarini belgilaydi, uning dunyoga munosabatini belgilaydi. Har bir tabiiy til dunyoni idrok etish va tashkil etishning (kontseptsiyaning) ma'lum bir usulini aks ettiradi. Unda

ifodalangan ma'nolar ma'lum bir yagona qarashlar tizimini, barcha ona tilida so'zlashuvchilar uchun majburiy bo'lgan o'ziga xos jamoaviy falsafani keltirib chiqaradi. Shunday qilib, tilning roli faqat xabarni uzatishda emas, balki birinchi navbatda muloqot qilinadigan narsalarni ichki tashkil etishda. Go'yo "ma'nolar maydoni" (A.N. Leontev terminologiyasida), ya'ni ma'lum bir til jamoasining milliy madaniy tajribasi tilda mustahkamlangan dunyo haqidagi bilimlar paydo bo'ladi. Muayyan tilda so'zlashuvchilar dunyosi shakllanmoqda, ya'ni lug'at, frazeologiya, grammatikada o'zlashtirilgan dunyo haqidagi bilimlar majmuasi sifatida dunyoning til tasviri.

Lingvokulturologiyaning asosiy maqsadi tilni, xalq tafakkurini, uning dunyoni idrok etishining o'ziga xos tomonlarini o'rganishdan iborat. Bu sohaning obyekti til va madaniyat, predmeti esa madaniy semantikani aks ettiruvchi til birliklaridir. Binobarin, lingvokulturologiyada madaniy axborotni tashuvchi til birliklari o'rganiladi. Bunday til birliklari lingvomadaniy birliklar atamasi ostida birlashtirilgan. Til madaniyati vazifasini timsol, mifologiya, standart, metafora, paremiologik birliklar, lakunalar, stereotiplar, pretsedent birliklar, nutq belgilari eng asosiy lingvomadaniy birliklardir. Til va madaniyat masalasi ko'p qirrali bo'lib, unga madaniyat tarixchilari, tilshunoslar, faylasuflar, psixologlar, etnograflar, adabiyotshunoslar turlicha yondashadilar. Biroq, masalaning lingvistik tomoni ikki xil, chunki til va madaniyat o'zaro bog'liqdir. Demak, dunyoning lingvistik qiyofasi til va bilishning ijtimoiy-madaniy singdirilishini hisobga oladi. Shunday qilib, har bir madaniyat o'z kalit so'zlariga ega. Demak, olamning lisoniy landshaftini o'rganish masalasi inson va uning hayotining kontseptual landshafti, uning dunyo bilan o'zaro munosabati, yashash sharoitlari masalasi bilan chambarchas bog'liqdir. Olamning lisoniy tasviri insonning turli dunyoqarashini izohlaydi va umumiy dunyo manzarasini aks ettiradi.

Xulosa qilib aytganda, tilning o'ziga xos dunyoqarashi bo'lib, tilshunos o'sha manzaraga mos iboralar mazmunini tuzishga majburdir. U kishining olamni o'ziga

xos idrok etishini aks ettiradi, u tilda namoyon bo'ladi. Til insonning olam haqidagi bilimlarining shakllanishi va mavjudligining muhim omilidir. Shaxs faoliyat jarayonida ob'ektiv dunyo haqida fikr yuritar ekan, u dunyoni bilish natijalarini og'zaki qayd etadi. Olam haqidagi lingvistik qarash borliq haqidagi ob'ektiv bilimlarni to'ldiradi. Lingvistik shakllarda muhrlangan bu bilimlar majmuasi olamning lingvistik manzarasi deb ataladi. Dunyoqarash tushunchasi (shuningdek, lingvistik) insonning olam haqidagi tasavvurlarini o'rganishga asoslanadi. Olam inson va atrof-muhitning o'zaro ta'siri bo'lsa, dunyoqarash inson va atrof-muhit haqidagi ma'lumotlarni qayta ishlash natijasidir. Agar olam tasviri bo'linmas bir butunlikni ifodalasa, u holda olam landshafti olam va uning predmetlariga munosabati haqidagi turli darajadagi bilimlar majmuini ifodalaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Гумбольдт В. Язык и философия культуры. - М., 1985
2. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познания. – М.: Русские словари, 1996 4. Якобсон Р.О. Фоновая лексика, ее своеобразие и связь с культурой // Лексика и культура. - М.,1990
3. Rajarova Malika Ahmadali qizi, Allegorical Means Specific to Oral Speech. European Journal of Innovation in Nonformal Education (EJINE) Volume 2 | Issue 2 | ISSN: 2795-8612 Hosting by Innovatus Publishing Co. All rights reserved. © 2022. www.innovatus.es
4. Malika R. EFFECTIVE WAYS OF COMMUNICATIVE LANGUAGE TEACHING ISSN: 2249-7137 Vol. 11. – 2021.
5. Khashimova, N. A. (2017). Methodical issues of formation and estimation of investment climate. International Journal of Economics, Commerce and Management. Rochester. United Kingdom, 5(4), 560-566.
6. Sanjarbek Abdulhamidov. The Role of Causative devices in Creating Linguistic Image of the World. Central Asian Journal of Social Sciences and History. Volume: 3. Issue: 06/JUN 2022. ISSN: 2660-6836.